

Leszkay András bácsi Moha-meséje

„Nem látja a fáktól az erdőt”

(I. rész)

Bizonyára hallottátok már ezt a szólásmondást: „Nem látja a fáktól az erdőt.” Olyankor szokták mondani, amikor valaki nem vesz észre valamit, pedig az a valami ott van a szeme előtt. Én azonban, amikor kisfiú voltam, butaságnak tartottam ezt a szólásmondást, mert hiszen – így okoskodtam – az erdő fákból áll, aki látja a fákat, látnia kell annak az erdőt is. Egy nyáron aztán megértettem, hogy nincs igazam. Megértettem: nagyon is lehetséges, hogy látjuk a fákat is, a bokrokat is, a bogarakat is, mindent, mindent, amiből az erdő áll, de magát az erdőt mégsem látjuk.

Egy délelőtt kint szaladgáltam házikónk előtt a virágoskertben, s egyszerre csak észrevettem, hogy jön egy bácsi odakint az úton. Ma már tudom, hogy huszonkét éves fiatalember volt, akkor azonban, hétesztendős koromban, bácsi vagy néni volt a szememben mindenki, aki már kinőtt a gyermekorból. A bácsi benyitott a kertünkbe és megkérdezte tőlem, idehaza van-e édesapám. Kicsiny verandánkon át elvezettem édesapám műhelyének ajtajáig – amint tudjátok, édesapám ötvösmester volt –, kinyitottam a vendég előtt az ajtót, magam azonban kint maradtam. Szerettem volna ugyan tudni, milyen ügyben jár, de szüleim megtanítottak rá: ha látogató jön hozzájuk, nem illő tüstént odaállnom s hallgatóznom.

Szaladtam hát a konyhába, s elűsárgoltam édesanyámnak, hogy jött valaki. Nemsokára kilépegetett a konyhába édesapám is a bácsival, s elmondotta édesanyámnak, hogy ez az a fiatal festőművész, akiről már beszélt neki. Budapesten ismerkedtek meg, az Iparművészeti Múzeumban. Édesapám ugyanis az Iparművészeti Múzeumnak is dolgozott – ásatá-

sokból előkerült ötvösműveket javított ki –, szétesett csatokat, töredezett kősöntyűket állított helyre, horpadt ezüstkupákat kalapálgatott simává. Megismerkedett, megbarátkozott a fiatal festőművésszel, s felajánlotta neki, ha kedve kerekedik a Börzsönyben festeni, ellakhatik nálunk. Azt kérdezte most a festőművész – Béla bácsi –, hogy mennyit fizessen a kosztért, s édesanyám alighanem kicsiny összeget mondott, mert vendégünk nem győzte hangoztatni, hogy majd valahogyan viszonzni fogja szüleim szívességét. Hát hiszen... viszonzta is igen bőkezűen, tőle tanultam meg ugyanis, hogy ne csak a fákat lássam, hanem az erdőt is.

Mihelyt lerakta holmiját vendégszobánkban, és megmosdott egy kicsit, tüstént fogta a vázlatkönyvét, s arra kért engem: vezessem fel a hegygerincre, Törpeháza fölé, hadd tekintsen szét a vidéken. Feltűnt nekem, hogy odafönt a gerincen, a magas sudarú, öreg bükkfák között Béla bácsi halkra fogta a szavát. Meg is kérdeztem tőle: „Miért tetszik ilyen halkán beszélni?” Elmosolyodott: „Halkan beszélek? Önkéntelenül történt. Bizonyára azért, hogy ne rontsam el ezt az ünnepélyes csöndet.” „De miért ne? Miért fontos, hogy ne tessék elrontani?” Béla bácsi most már meg is simogatta a fejem, és elgondolkozva felelte: „Miért fontos? Hát csak azért, amiért egy szép festménynek se megy neki az ember szurtos ecsettel, és nem mázsol rá krikszkrakszokat.” Ebben igazat adtam neki. Azt is könnyű volt megállapítanom, hogy csakugyan csönd van. Az ünnepélyességből azonban, amelyet emlegetett, egy csipetnyit sem éreztem. Pedig füleltem és nézelődtem erősen, mert bosszantott, hogy ez a városi bácsi jobban akar érteni az erdőhöz,

mint én, aki itt születtem Törpeházában, és már pici koromban ezek alatt a bükkfák alatt totyogtam. Még inkább bosszankodnom kellett, amikor Béla bácsi ezt mondotta: „Azért nem érzed az ünnepélyességet, mert csak a fákat látod, nem pedig az erdőt.”

Napnyugtakor ismét fölmentünk a gerincre, de Béla bácsi most már festékes ládáját, festőállványát is hozta, és festeni kezdett. Már dél előtt kiszemelt két öreg bükkfát, amelyek közt ki lehetett látni az erdőből egy másik hegyre. A kép két szélére az a két öreg bükkfa került, a közepére pedig az a távoli, erdőborította hegy. Bíráló szemmel figyeltem a munkáját, és egyszerre csak észrevettem benne valami hibát, s rögtön egy másikat is. Mielőtt azonban szóltam volna neki, egészen közel mentem a fákhöz, és alaposan meggyőződtem róla, hogy igazam van. Aztán kijelentettem: „Hiba van a pemzli körül, Béla bácsi! Ezen a fán odúcska van, de a képen nem tetszett odúcskát festeni rá. Emennek meg beteg az egyik ága, alig van levél rajta, Béla bácsi mégis lombosnak festi azt az ágat is.” Béla bácsi megint mosolygott. „No ugye, hogy csak a fákat látod, de az erdőt nem? Az én szememben ennek az erdőnek az ünnepélyesség a lényege. Megfesteni is éppen ezt az ünnepélyességet akarom. Az odúcska is, a beteg ág is: lényegtelen részletek. Ha minden lényegtelen részletet ráfestnék a képre, elvonnám a néző figyelmét a lényegről: az ünnepélyességről.”

Másnap este – amikor ismét ennek a képnek a festését folytatta – észrevettem, hogy időnként összehúzza a szemét, s úgy nézi a lefestendő táj részleteit. Megkérdeztem, hogy miért teszi ezt, s igen nagy meglepetésemre így válaszolt: „Te tegnap este, amikor az odút meg az ágat szemlélted, egészen közel

mentél a fákhöz. Úgy valóban jól láthatod a fákat, de nem láthatod az erdőt. Azért húzom össze a szemem, hogy ne zavarjanak a lényegtelen részletek, hogy úgy lássam a fákat, mintha távolabb volnának tőlük. Elárulok neked egy nagy titkot: ha meg akarod érteni valaminek a lényegét, olyasminek a lényegét, amit közelről már jól ismersz, akkor el kell távolodnod tőle.” No, nekem se kellett több: elszaladtam jó messzire, onnan néztem a bükkfákat, de nem használt az sem, nem éreztem én attól semmiféle „ünnepélyességet”. Béla bácsi jóízűt nevetett rajtam, s ezt mondotta: „Próbáljunk valami egyebet. Talán majd ez a kép kinyitja a szemed. De ne lásd, amíg el nem készült.” A következő három estén egyedül ment fel a gerincre festeni, negyedik nap alkonyán pedig beszólitott a szobájába, s ujját szájára szorítva figyelmeztetett, hogy csöndben legyenek. Aztán rámutatott az elkészült festményre. Ha nem figyelmeztetett volna is a csöndre: toromon akadt volna a szó. Mert az a kép maga volt a csöndet parancsoló csönd és az erdei alkonyat ünnepélyessége. Azt szerettem volna sutogni: „Jaj, de szép...”, de még sutogni se mertem, s amikor Béla bácsi kézen fogott és kivezetett a szobából, bántott, hogy kopog a csizmácskám sarka, bántott, hogy megzavartam vele a kép csöndjét, s a bennem támadt csöndet. Béla bácsi vezetett, vezetett, egyszerre csak fönn voltunk a gerincen – ugyanott, ahol a képet festette –, megláttam a két öreg bükkfát, köztük a távolban az erdő borította hegyet, és tudtam, hogy most már nemcsak a fákat látom, hanem az erdőt is. Éreztem az erdei alkonyat ünnepélyességét, a festmény, a művészi ábrázolás kinyitotta a szememet.

Körülbelül két hét múlva Béla bácsi útra készült, de akkorára én már azt is tudtam, hogy nemcsak ünnepélyes erdő van, hanem üde erdő is, hajnali harmatcsöppektől csillogó, déli álmát alvó erdő is, vagyis napsütötte, aranyárga, mozdulatlan, sőt még bohókás erdő is van, gömbölyű, pufók bokrocskákkal. Mondotta is Béla bácsi: „A valódi erdőt már meg tudod

látani, kis Moha, már nemcsak a fákat látod odúkkal, a leveles vagy levéltelen ágakkal. De azért... előfordulhat még veled az életben, hogy »nem látod a fáktól az erdőt«. Ha majd a vendégem leszel Budapesten, megpróbálalak megtanítani rá, hogy semmiféle fák ne akadályozhassanak meg semmiféle erdő látásában.” Meg is beszélte szüleimmel, hogy ha majd augusztusban édesapám bemegy Budapestre az Iparművészeti Múzeumba, engem is magával visz, egy hétig nála fogok vendégeskedni, s megmutogatja nekem Budapest látnivalóit. Ezzel akarta viszonozni szüleim kedvességét.

Azon az augusztusi délelőttön, amelyen édesapám elvitt engem Béla bácsi lakására, vendéglátóm már útra készen várt ránk. Sietve átvett édesapámtól, s már vitt is magával, el hazulról, egy képkiallításra. Elkedvetlenedtem egy kicsit, mert bármennyire tetszett is nekem az a börsőnyi festmény, Budapesten én legelőször is az Állatkertbe szerttem volna menni. A kiállításon – miután elhangzottak az unalmas megnyitó beszédek – Béla bácsi kézen fogott, odavezetett az elé a kép elé, amelyet ő festett, és megkérdezte tőlem, hogy mit látok rajta. Elmondottam, hogy látok egy kisfiút, amint egy kertben, asztal mellett reggelizik. Bögre van a kezében, az asztalon meg kanál, labda, sótartó. Mialatt beszéltem, Béla bácsi fürkészve nézte az arcom, aztán szomorkásan bólogatni kezdett: „Sajnos, nem látod a képet, kis Moha. Ha látnád, akkor mosolyognál. Azelőtt az erdőből csak a fákat láttad, nem pedig az erdőt.

Ugyanúgy most még csupán az ábrázolt tárgyakat meg az ábrázolt személyt látod ezen a festményen, nem pedig az ábrázolt eszmét. De próbáld csak távolabbról nézni.” De hiába néztem távolabbról, Béla bácsi attól sem lett elégedett, mert csak annyit mondtam neki, hogy innen sok-sok fénykarikát látok, a földön, az abroszon, a kisfiú ruháján, vagyis innen csak annyit látok, hogy süt a Nap.

A kiállításról az állatkerti vendéglőbe mentünk, s ebéd után egy óra hosszat sétáltunk az állatkertben. Okos ember volt Béla bácsi, mert engedte, hogy kifáraszson a sok látnivaló. Uzsonnázás után hazavitt, de tudatta velem, hogy másnap ismét kimegyünk az Állatkertbe, s folytatjuk a nézelődést. Odahaza a kisfiús képre terelte a szót, aztán körülmutatott műterme falain, és ezt mondotta: „Egyébként... itt függ annak a képnek a legelső vázlata. Megtalálad-e?” Oda se kellett mennem a falhoz, tüstént megtaláltam a képet: „Az a vázlata, Béla bácsi!” Aztán pedig, amikor közelről is megnéztem, szemem-szám elállt a bámulattól. Azon a képen ugyanis erdei tisztást láttam, a tisztáson pedig fiatal őzike legelészett. Béla bácsi örvendezett: „Megtaláltad! De mit gondolsz: Hogyan lehetséges, hogy ez a vázlata? Hiszen ez egészen más ábrázol!” Tiltakoztam: „Ó dehogy! Ez is olyan... Ez is éppen olyan... Ezen is süt a Nap... Ezen is van sok napfény-köröcske... Ez is vidám és kedves, és...” Nem tudtam kifejezni magam, de Béla bácsi segített: „Ez is csupa derű. Ezt akarod mondani, látom a mosolygásodon, hogy ezt érzed. Igen, kis Moha: a derűt akartam ábrázolni azon a képen, amely ott függ a kiállításon, nem pedig kisfiút, bögrét, kanalat vagy őzet.” Így tanultam meg, hogy a festményeken se csupán a fákat lássam az erdő helyett, vagyis ne csupán a tárgyakat az eszme helyett. Megtanultam még Béla bácsitól a művészet és az élet egyéb területein is az erdőt látni a fák helyett. Azt azonban, hogy még mi mindent, s miképpen tanultam meg tőle, legközelebb mondom el.